

ВИДИ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

С.Я. Бескорвайний

*доцент кафедри правового забезпечення
Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми, яка розглядається міжнародним гуманітарним правом не викликає сумніву. Свідченням цього є те, що практично всі держави – члени ООН є учасницями Женевських конвенцій 1949 р.

Україна ратифікувала Женевські конвенції 3 серпня 1954 р., а Додаткові протоколи I і II до них 25 січня 1990 р. Оскільки відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства норми міжнародного гуманітарного права являють собою внутрішні юридичні норми.

З метою виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань та забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права командири (начальники) і штаби під час організації і у ході ведення воєнних дій повинні враховувати норми міжнародного гуманітарного права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, що підіймаються прив'язані до праць В.П. Базова, В.Ю. Калугіна, М.І. Карпенка, І.І. Котлярова, І.І. Лукашука та інших. Проте це питання потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Враховуючі те, що теоретичні та практичні питання правового регулювання збройних конфліктів є досить актуальними на сьогодні, тому метою статті є проведення наукового розгляду цієї проблеми.

Основні результати досліджень. Міжнародне гуманітарне право, застосовуване в збройних конфліктах, представляє собою сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між воюючими, їх відносини з нейтральними країнами, що встановлюють правила, поведження з військовополоненими, пораненими, хворими й цивільним населенням з метою захисту жертв війни, вибору засобів і методів ведення збройної боротьби.

Міжнародне гуманітарне право визнає дві категорії збройних конфліктів. Розпізнавальною ознакою тут служить державний кордон: війна між двома або більшим числом держав вважається міжнародним збройним конфліктом, а збройні зіткнення, що відбуваються в межах території однієї держави, – не міжнародними (внутрішніми) збройними конфліктами (звичайно їх називають громадянськими війнами). Виключенням є ситуація, коли народ повстає

проти колоніального панування, здійснюючи своє право на самовизначення: із прийняттям Протоколу I, національно-визвольні війни стали вважатися міжнародними збройними конфліктами. Норми Женевських конвенцій разом з Додатковими протоколами містять 20 положень по збройних конфліктах неміжнародного характеру й 500 статей по міжнародних війнах.

У період ведення бойових дій, важливим є питання про співвідношення міжнародного гуманітарного права, що застосовується в збройних конфліктах, з воєнною необхідністю.

Доктрина воєнною необхідністю дозволяє обґрунтовувати будь-яке порушення норм міжнародного права – звірства фашистської Німеччини у Великій Вітчизняній війні, бомбардування Хіросіми й Нагасакі, війну у В'єтнамі, агресію проти Югославії, Афганістану, Іраку. Сучасне міжнародне право й правові системи більшості держав світу забороняють агресивні війни й пропаганду війни. Пішли в минуле «право на війну», «право переможця», такі поняття, як «контрибуція», «сфери впливу». Їм на зміну прийшли принципи мирного вирішення міжнародних суперечок, заборони застосування сили або погрози силою, дотримання й поваги суверенітету держав. Однак це не означає, що війни вже виключені з життя людського суспільства. Війни в Кореї, вторгнення США в Гренаду (1983) і Панаму (1989), багаторічна війна Ізраїлю проти арабських держав, ірано-іракська війна, збройне втручання США в Афганістані, в Іраку, війни на територіях колишнього СРСР – це не повний перелік воєн, що забрали мільйони людей.

Правове регулювання збройних конфліктів неміжнародного характеру.

Збройним конфліктом неміжнародного характеру називається збройне протистояння, що має місце в межах території держави, між урядом, з одного боку, і збройними повстанськими групами – з іншого. У протистоянні протидіючих сторін беруть участь урядові війська, з одного боку, а з іншого – суб'єктами, що входять до складу збройних загонів, можуть бути повстанці, заколотники, революціонери, сепаратисти, борці за волю. Метою їх боротьби є прагнення захопити владу, домогтися більшої автономії в межах держави, або що борються за відокремлення й створення власної, незалежної держави.

Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України визначає внутрішній збройний конфлікт (збройний конфлікт неміжнародного характеру), як зіткнення на території держави збройних сил уряду з антиурядовими організованими збройними загонами.

Причинами виникнення збройних конфліктів неміжнародного характеру є:

- порушення прав меншостей населення держав;
- недотримання прав людини й громадянина з боку державних органів влади;
- нездатність публічної влади управляти країною, забезпечувати законність і правопорядок у країні, у результаті чого різні угруповання населення починають між собою боротьбу за владу;
- конфесіональні протиріччя між різними релігіями;
- націоналізм, расизм, нетерпимість до інших народів.

Можливості міжнародного співтовариства втручатися в процеси, що відбуваються всередині країни, обмежені правом держав на невтручання й суверенітет. Держави при вирішенні внутрішніх проблем, не терплять втручання у свої внутрішні справи, інших держав. Виходячи із принципу суверенітету, держава має право по-своєму розсуду вирішувати всі внутрішні конфлікти, у тому числі й із застосуванням збройних сил.

Якщо вести мову, про право держав додержуватися норм міжнародного гуманітарного права в період збройного конфлікту, суть якого полягає в праві відповідного уряду за своїм розсудом вирішувати внутрішні проблеми. Тому твердження, що міжнародне гуманітарне право слід в обов'язковому порядку розповсюдити на ситуації збройного протиборства всередині країни, не має правової основи. Необхідно створити такий міжнародний правопорядок, при якому державам буде вигідно проектувати норми міжнародного гуманітарного права на внутрішньо-національні відносини.

Такими умовами можуть бути:

– по-перше, усвідомлення державами того, що неконтрольоване насильство й смертоносна зброя завдають під час громадянських воєн такі ж страждання й руйнування, як і під час воєн між державами.

– по-друге, після Другої світової війни великий розвиток одержала ідея прав людини. Міжнародне право в галузі захисту прав людини цілком свідомо й обмірковано «втручається» у внутрішні справи держав. При всіх відмінностях між гуманітарним правом, що застосовується під час неміжнародних збройних конфліктів, і правом людини не слід забувати, що й те й інше право мають загальну мету – забезпечити повагу людської гідності при всіх обставинах.

Джерелами міжнародного гуманітарного права, що застосовуються в період збройного конфлікту неміжнародного характеру, є:

– по-перше, загальна ст. 3, чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. Важливість даної статті визначена тим, що вона являє собою перелік правил, які, як було заявлено Міжнародним судом у його розв'язку від 27 червня 1986 р. з приводу суперечки між Нікарагуа й США, є вираженням принципів гуманності.

Стаття 3 має обов'язковий характер не тільки в якості норми міжнародного договірного права, але й як вираження загальних (неписаних) принципів права. Це, безумовно, обов'язковий закон: *jus cogens*.

У той же час нормативний зміст ст. 3 обмежено: у ній містяться лише кілька правил, що стосуються захисту людей від безпосередніх наслідків воєнних дій; по-друге, Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., прийнятий 8 червня 1977 р. Протокол складається з 28 статей і розвиває положення загальної ст. 3, він розширює гуманітарний захист під час громадянських воєн. Однак ст. 3 застосовується в усій повноті для учасників Женевських конвенцій і носить обов'язковий характер, особливо для держав, що не ратифікували Протокол II. Вперше в історії права, що відноситься до внутрішніх конфліктів, Протокол II кодифікує заборону нападати на цивільне населення й застосовувати силу (проти окремих цивільних осіб);

– по-третє, звичаєве право. Разом з невеликим за обсягом (писаним) міжнародним договірним правом (Женевські конвенції, Додаткові протоколи до них і т.п.), існують неписані правила звичаєвого права, що обмежують насильство у внутрішніх конфліктах. Зміст ст. 3 необхідно розглядати як частину звичаєвого права. Крім цього, ряд норм гуманітарного права можна виділити для галузей, що не охоплені ст. 3 і лише частково охоплені конкретними положеннями Протоколу II. У першу чергу це принципи, які обмежують вибір засобів і методів ведення воєнних дій. Однак, як найчастіше буває з нормами звичаєвого права, нелегко документально обґрунтувати застосування цих принципів, тому що тут треба враховувати й ретельно вивчати дії сторін, що брали участь у конфлікті;

– по-четверте, спеціальні угоди між урядовими військами й повсталими, що перебувають у конфлікті. Стаття 3 Женевських конвенцій призиває сторони, що беруть участь у громадянській війні заключати спеціальні угоди про те, щоб повністю або частково застосовувати в громадянській війні положення, що характерні для міжнародних конфліктів. Прикладом такої угоди може бути чітко виражена на увазі згода з тим, що з особами, які беруть участь у воєнних діях, будуть поводитися згідно з положеннями III Конвенції.

Збройні конфлікти неміжнародного характеру – це всі, що не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу збройні конфлікти, що відбуваються та території будь-якої держави «між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні й погоджені військові дії й застосовувати положення Протоколу II, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру».

Особи, що входять до складу таких груп, борються з метою захоплення влади, досягнення більшої автономії в межах держави. Відстоюють право на відокремлення й державотворення. Поняття «неміжнародний збройний конфлікт», а також критерії, що характеризують його, закріплено в Додатковому протоколі II 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. Згідно зі ст. 1 цього Протоколу, під неміжнародним збройним конфліктом розуміються всі, що не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу I збройні конфлікти, що відбуваються на території якої-небудь держави. Конфлікти «між її збройними силами й антиурядовими збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні й погоджені військові дії й застосовувати справжній Протокол». За змістом наведеного визначення, Додатковий протокол II охоплює лише конфлікти збройних сил (тобто законного уряду держави – «Високої договірної сторони»), із силами заколотників.

Збройний конфлікт неміжнародного характеру, відрізняється від міжнародного збройного конфлікту:

а) наявністю ворожих організованих дій між протиборчими силами тієї самої держави;

б) фактичною участю в бойових діях збройних сил протиборчих сторін, включаючи поліцейські підрозділи;

в) застосування зброї;

г) колективний характер виступів (окремі антиурядові виступи, випадки порушення конституційного ладу в країні, виникнення обстановки внутрішньої напруженості не належать до категорії збройного конфлікту міжнародного характеру);

д) певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії;

е) володіння частиною території відповідної держави, контроль над нею (повсталі повинні мати не тільки частину території, але й ефективно здійснювати на ній функції влади, у тому числі планувати й вести воєнні дії);

ж) невелика тривалість і безперервність збройного конфлікту. Окремі, епізодичні виступи недостатньо організованих груп не можуть розглядатися як збройні конфлікти міжнародного характеру.

До збройних конфліктів міжнародного характеру відносяться всі громадянські війни й внутрішні конфлікти, що виникають зі спроб державних переворотів. Ці конфлікти відрізняються від міжнародних збройних конфліктів насамперед тим, що в останніх обидві воюючі сторони є суб'єктами міжнародного права, у той час як у громадянській війні воюючою стороною зізнається лише центральний уряд. Держави не повинні втручатися у внутрішні конфлікти на території іншої держави. Однак на практиці здійснюються певні збройні заходи, що одержали назву «гуманітарної інтервенції». Такими були охарактеризовані збройні акції в Сомалі й Руанді, які мали за мету припинення там внутрішніх конфліктів, що супроводжувалися масовими людськими жертвами.

В усіх війнах і конфліктах, незалежно від причин їх виникнення і визнання або невизнання воюючої сторони в якості такої, усі воюючі повинні суворо дотримуватися й виконувати діючі норми міжнародного права, спрямовані на захист жертв війни й зменшення руйнувань і страждань.

У міжнародній і договірній практиці держав одержали твердження й визнання такі спеціальні принципи даної галузі права:

– принцип обмеження воюючих у виборі засобів і методів ведення війни;

– принцип заборони використання зброї, яка збільшує страждання людей, робить їх смерть неминучою або має невибіркові дії;

– принцип захисту жертв війни;

– принцип відповідальності держав і фізичних осіб за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Норми міжнародного гуманітарного права застосовуються у внутрішніх збройних конфліктах у випадку, коли воєнні дії досягають певного рівня інтенсивності. Все, що нижче цього рівня, вже не збройний конфлікт, а внутрішні заворушення й безладдя. При цьому мова може йти тільки про застосування норм внутрішньодержавного права, тому що критеріями застосування норм міжнародного гуманітарного права збройних конфліктів, є ступінь насильства

й потреба жертв у захисті. Стаття 3 Женевських конвенцій починає діяти, якщо в процесі безладів учасники масових виступів організуються в антиурядові збройні формування й починають посилено використовувати зброю (вести бойові дії). Стаття 3 гарантує особам, які безпосередньо не беруть участь у бойових діях або припинили участь у них внаслідок хвороби, поранення, затримки або по будь-якій іншій причині, мінімальні гуманітарні права. Відносно них заборонені: убивства; жорстокість й катування; образливе або принижуюче поводження (у тому числі з причин: раси, релігії, віри, походження, майнового положення); використання як заручників; позасудові розправи.

Що ж стосується учасників антиурядових збройних формувань, які продовжують брати участь у бойових діях і не складають зброю, то норми міжнародного гуманітарного права в період збройних конфліктів, залишають за державою будь-які варіанти силового впливу на них, аж до фізичного знищення. Такого роду кризові ситуації характеризуються, як внутрішні збройні конфлікти низької інтенсивності.

У міжнародному гуманітарному праві збройні конфлікти неміжнародного характеру діляться на: конфлікти низької інтенсивності, конфлікти високої інтенсивності. Разом з тим такий розподіл уже не відбиває всього спектра кризових ситуацій, що складаються у світовій практиці держав. Практично всі громадянські війни, так чи інакше пов'язані з міжнародними подіями, і лише за рідкісними винятками внутрішні конфлікти не залишаються «за закритими дверима». Вплив третіх держав на конфлікт може ухвалювати будь-які форми, аж до збройного втручання. У результаті міжнародне суперництво перетворюється в «війну за дорученням», яка найчастіше ведеться в інтересах сторонніх держав. Міжнародне право – у його загальноприйнятій тлумаченні – не заперечує проти втручання іншої держави (третьої сторони) на стороні й з ініціативи уряду. Втручання ж на стороні повстанців розглядається як незаконне втручання у внутрішні справи відповідної держави і, як наслідок, це – порушення міжнародного права, що одержали назву «інтернаціоналізовані неміжнародні збройні конфлікти».

Не відносяться до внутрішніх збройних конфліктів випадки порушення громадського порядку й ситуації внутрішньої напруженості, масові безладдя, окремі акти насильства або аналогічні дії. За обсягом правового регулювання можна виділити дві групи правовідносин, які складаються між сторонами, що беруть участь у конфлікті. Так, стаття 3, загальна для всіх Женевських конвенцій, і Додатковий протокол II 1977 року регулюють правовідносини в збройних конфліктах між урядом і повстанцями, а також між іншою державою (третьою стороною), що приймає участь у конфлікті на стороні уряду, і повстанцями. Якісно відрізняється від неміжнародного збройного конфлікту, збройний конфлікт міжнародного характеру. Міжнародне гуманітарне право вступає в дію, у повному обсязі, коли має місце збройний конфлікт між державами, що брав участь у конфлікті по обидва боки, а також між урядом і іншою державою, що бере участь у конфлікті на стороні повстанців.

Існують різні підходи до визначення поняття міжнародний збройний конфлікт, так деякі визначають його як збройну боротьбу між державами, між

національно-визвольним рухом і колонізатором, між окупантом і населенням окупованої території.

Міжнародний збройний конфлікт – це збройна боротьба між двома або декількома сторонами, що володіють міжнародною правосуб'єктністю:

- а) суверенними державами;
- б) національно-визвольним рухом і метрополією;
- в) визнаною повсталю або воюючою стороною й відповідною державою.

Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України, яке затверджене наказом Міністром оборони України від 11.09.2004 року, визначає міжнародний, збройний конфлікт, як відкрите зіткнення між збройними силами держав, коли державу-агресора визначити не можливо.

Міжнародний збройний конфлікт визначений у ст. 2, загальної для всіх Женевських конвенцій 1949 р. Щоб протистояння сторін вважалось міжнародним збройним конфліктом, не потрібно якого-небудь мінімального рівня насильства або бойових дій між державами. Збройне протистояння сторін може бути не масштабним, досить навіть просто оголошення війни.

Разом з тим ст. 2, загальна для всіх Женевських конвенцій 1949 р. встановлює, що міжнародний збройний конфлікт – це збройне зіткнення, що виникає «між двома або декількома Високими Договірними Сторонами». Практичні й теоретичні труднощі при визначенні поняття міжнародного збройного конфлікту виникають, також, у таких ситуаціях:

- перше, коли пригноблена нація або народ піднімається на боротьбу проти колоніального, расистського режиму або іноземного панування;
- друге, при збройному конфлікті в одній державі, в якому тією чи іншою мірою бере участь третя сторона – інша держава.

Деякі вчені ці ситуації характеризують як «локальні війни». Важливість дослідження цих двох ситуацій диктується тими обставинами, що вони становлять одну важливу двосторонню проблему відносно кваліфікації національно-визвольної боротьби й переходу неміжнародного збройного конфлікту в міжнародний збройний конфлікт.

Відповідно до ст. 14 нової редакції Воєнної доктрини України сучасним воєнним конфліктам притаманні такі риси, як: підвищення ролі політичних, економічних, інформаційних засобів під час підготовки і в ході воєнного конфлікту; збільшення ролі інформаційно-психологічних операцій у досягненні цілей воєнних конфліктів; створення коаліційних і багатонаціональних сил; залежність політичного рішення щодо участі у воєнному конфлікті від суспільної думки на внутрішньому та міжнародному рівнях; збільшення питомої ваги дій у повітряно – космічному просторі та розширення їх масштабів; постійне вдосконалення форм і способів ведення збройної боротьби, зокрема, асиметричних дій; широке застосування новітніх систем озброєння та військової техніки, високоточної зброї, засобів повітряного нападу, розвідки і радіоелектронної боротьби; підвищення оперативності та якості управління в результаті переходу до глобальних інтегрованих автоматизованих систем управління військами і зброєю; високий ступінь одночасного ураження військ

і об'єктів на всю глибину ведення воєнних дій, широкий і швидкий маневр військами (силами) і вогнем, використання мобільних угруповань військ (сил).

Україна може бути втягнута у воєнні конфлікти, які відрізнятимуться за причинами виникнення, цілями сторін та наслідками, зокрема: збройний конфлікт, що може виникнути в разі обмеженого збройного зіткнення на державному кордоні між Україною та іншою державою (збройний конфлікт на державному кордоні) або збройних зіткнень усередині України (збройний конфлікт всередині держави) за участю непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Негативні наслідки для національної безпеки України у разі такого збройного конфлікту, можуть оцінюватися як значні. За певних умов можливе переростання збройного конфлікту в локальну війну. Збройний конфлікт може мати міжнародний характер (з участю двох або декількох держав) або неміжнародний, внутрішній характер (з веденням збройного протиборства в межах території однієї держави).

При цьому збройний конфлікт характеризується:

- високим залученням до нього й уразливістю місцевого населення;
- застосуванням нерегулярних збройних формувань;
- широким використанням диверсійних і терористичних методів;
- складністю морально-психологічної обстановки, в якій діють війська;
- змушеним відволіканням значних сил і засобів на забезпечення безпеки маршрутів пересування, районів і місць розташування військ (сил);
- небезпекою трансформації в локальну (міжнародний збройний конфлікт) або громадянську (внутрішній збройний конфлікт) війну. Для розв'язку завдань у внутрішньому збройному конфлікті можуть створюватися об'єднані (різномірні) угруповання військ (сил) і органи управління ними.

У разі збройного конфлікту метою застосування воєнної сили є досягнення згоди між сторонами конфлікту про відмову від вимог, що порушують конституційний лад і територіальну цілісність держави.

Збройні конфлікти дуже часто переходять у таке явище, як війна. Війна – це організована збройна боротьба між незалежними суверенними державами. Сучасне міжнародне право забороняє державам звертатися до війни для врегулювання суперечок, агресивна війна заборонена міжнародним правом, її підготовка, розв'язання й ведення – це міжнародний злочин. Сам факт оголошення війни розглядається як агресія. Розв'язання агресивної війни є підставою міжнародно-правової відповідальності.

Після Другої світової війни виникли десятки збройних конфліктів, але, як правило, їх не оголошували. Більше того, окремі збройні конфлікти мали місце при збереженні дипломатичних і договірних відносин. Усе це привело до появи нового поняття – «збройний конфлікт». Таким чином, поняття «війна» уживається при збройному зіткненні між двома або декількома суверенними, незалежними державами, в інших випадках може застосовуватися термін «збройний конфлікт».

Війна має ряд ознак, не властивих збройним конфліктам:

– по-перше, війна веде до якісної зміни стану суспільства, Державні інститути починають виконувати специфічні функції, породжені війною. Для забезпечення перемоги над ворогом економіка держави й життя суспільства перебудовуються повністю. При збройному конфлікті переслідуються більш обмежені, ніж у війні, політичні цілі, коли не потрібно повної перебудови державного механізму для досягнення перемоги над ворогом, у державі не вводиться винятковий правовий режим – воєнний стан;

– по-друге, при оголошенні стану війни відразу ж вступають в дію норми міжнародного гуманітарного права, у повному обсязі.

При збройному конфлікті норми гуманітарного права застосовуються не всі.

З юридичної точки зору війні властиві ознаки: а) формальний акт її оголошення; б) розрив дипломатичних відносин між воюючими державами; в) анулювання двосторонніх договорів.

Війни можуть бути справедливими, у захист своєї незалежності, територіальної цілісності й несправедливими – у випадку агресії, або в змісті принципу незастосування сили або погрози силою. Ось чому, велике значення набуває зміст самого поняття «агресія». Уперше воно відображене в Лондонських конвенціях, що були укладені Радянським Союзом з рядом країн у 1933 р.

Війни можуть бути локальні, коли у воєнних діях беруть участь дві держави, регіональні – коли воюють між собою декілька держав і великомасштабні (світові) війни.

Локальна війна може вестися угрупованнями військ (сил), розгорнутими в районі конфлікту, з посиленням їх при необхідності за рахунок перекидання військ, сил і засобів з інших напрямків і проведення часткового стратегічного розгортання збройних сил. У локальній війні сторони будуть діяти в границях протидіючих держав, і переслідувати обмежені військово-політичні цілі. Локальна війна може виникнути в разі збройної агресії проти України з боку іншої держави, регіону. Негативні наслідки для національної безпеки України можуть оцінюватися як катастрофічні.

Регіональна війна може стати результатом ескалації локальної війни або збройного конфлікту й вестися за участю двох або декількох держав (груп держав) одного регіону, що переслідують важливі військово-політичні цілі, національними або коаліційними збройними силами із застосуванням як звичайних, так і ядерних засобів поразки. Регіональна війна, що може виникнути в разі збройної агресії двох і більше держав проти України призведе до наслідків для національної безпеки України, які можуть оцінюватися як незворотні.

Великомасштабна війна може стати результатом ескалації збройного конфлікту, локальної або регіональної війни, залучення в них значної кількості держав різних регіонів миру. Дана війна із застосуванням тільки звичайних засобів ураження може характеризуватися високою ймовірністю переростання в ядерну, з катастрофічними наслідками для цивілізації, основ життєдіяльності й існування людства. У ній сторони будуть ставити радикальні військово-політичні цілі, що вимагають повної мобілізації всіх матеріальних і духовних ресурсів держав-учасників. Великомасштабній (регіональній) війні може

передувати загрозливий період. Великомасштабна (регіональна) війна може мати початковий період, основним змістом якого буде напружена збройна боротьба за оволодіння стратегічною ініціативою, збереження стійкого державного й військового управління, досягнення переваги в інформаційній сфері, завоювання (утримання) панування в повітрі. У випадку затяжного характеру великомасштабної (регіональної) війни її мета буде досягтися надалі у завершальному періоді.

Основними загальними рисами сучасної війни є: вплив на всі сфери життєдіяльності людства; коаліційний характер; широке використання непрямих, неконтактних і інших (нетрадиційних) форм і способів дій, далекої вогневої й електронної поразки; активне інформаційне протистояння, дезорієнтація суспільної думки в окремих державах і світового співтовариства в цілому; прагнення сторін до дезорганізації системи державного й військового керування; застосування новітніх високоефективних (у тому числі заснованих на нових фізичних принципах) систем озброєння й військової техніки; маневрені дії військ на розрізаних напрямках із широким застосуванням аеромобільних сил, десантів і військ спеціального призначення; поразка військ, об'єктів тилу, економіки, комунікацій на всій території кожної із протистоячих сторін; проведення повітряних кампаній і операцій; катастрофічні наслідки поразки (руйнування) підприємств енергетики (насамперед атомної), хімічних і інших небезпечних підприємств, інфраструктури, комунікацій, об'єктів життєзабезпечення; висока ймовірність залучення у війну нових держав, ескалації збройної боротьби, розширення масштабів і спектра застосовуваних засобів, включаючи зброю масового знищення; участь у війні поряд з регулярними й нерегулярними збройними формуваннями.

Висновок. Таким чином, правове регулювання, яке застосовується в разі збройних конфліктів та війн представляє собою сукупність правових принципів і норм, що регулюють відносини між воюючими та нейтральними державами.

За допомогою правового регулювання збройних конфліктів і війн здійснюється вплив на воюючі держави, а також на всі категорії учасників збройних конфліктів і війн, характеризуються види цих явищ та дається їм правова оцінка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Международное право. Ведение военных действий: Сборник Гаагских конвенций и иных международных документов. – 4-е изд., дополн. – М.: Международный Комитет Красного Креста, – 2004. – 372 с.

2. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и дополнительные протоколы к ним. – 4-е изд., испр. – М.: Международный Комитет Красного Креста, – 2005. – 344 с.

3. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 січн. 2014 р.: (ОФЦ. ТЕКСТ) – К.: Паливода А.В., 2014. – 64 с. – (Закони України).

4. Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Затв. наказом МО України від 11.09.2004 № 400.

5. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права: Навч. посіб. / В. Базов. – К. : Істина, 2003. – 136 с.
6. Міжнародне право: військові аспекти: Навч. посібник / Під заг. ред. В.Б. Толубка. – К. : НАОУ 2003. – 252 с.
7. Калугин В.Ю. Курс международного гуманитарного права / В. Ю. Калугин. – Минск : ТЕСЕЙ, 2006. – 496 с.
8. Котляров И.И. Международное право и вооруженные конфликты. Монография. М.: Московский университет МВД. Россия. 2003. – 285 с.
9. Право війни. Порадник для командного складу Збройних Сил України. – К., 1997. – 128 с.
10. Міжнародне гуманітарне право: Навч. посіб. / Під ред. Базова В. П. – К. : Варта, 2000. – 140 с.
11. Проект статуту з права збройного конфлікту. – К. : НАОУ, 2001. – 281 с.
12. Фредерик де Мулинен. Право войны. Руководство для Вооруженных Сил. / Фредерик де Мулинен. – М. : МККК. – 2003. – 322 с.
13. Фриц Кальсховен. Ограничения методов и средств ведения войны / Фриц Кальсховен. – М. : МККК. – 1994. – 231 с.

Бескоровайний С.Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання

У статті розглядається питання правового регулювання збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру.

Ключові слова: *агресія, війна, держава, збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право.*

Бескоровайний С.Я. Виды вооруженных конфликтов и их правовое регулирование

В статье рассматриваются вопросы правового регулирования вооруженных конфликтов международного и немеждународного характера.

Ключевые слова: *агрессия, война, государство, вооруженный конфликт, международное гуманитарное право.*

Beskorovaynyy S.J. Types of the armed conflicts and their legal adjusting

The questions of the legal adjusting of the armed conflicts of international and unintentional character are examined in the article.

Keywords: *aggression, war, armed conflict, state, international humanitarian law.*

Стаття надійшла до редакції 12.01.2014.